

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ

20. ULUSLARARASI KAMU YÖNETİMİ FORUMU “TERÖR”

20. ULUSLARARASI KAMU YÖNETİMİ FORUMU TAM METİN BİLDİRİ KİTABI

EDİTÖRLER:
PROF. DR. SELAHADDİN BAKAN
PROF. DR. AHMET YATKIN
DOÇ. DR. OSMAN AĞIR
DOÇ. DR. MURAT SEZİK

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ / MALATYA
2021

ISBN: 978-605-7853-79-0

**20. ULUSLARARASI KAMU YÖNETİMİ FORUMU
BİLDİRİ TAM METİN KİTABI**

**21-22-23 EKİM 2021
Malatya / TÜRKİYE**

**EDİTÖRLER:
PROF. DR. SELAHADDİN BAKAN
PROF. DR. AHMET YATKIN
DOÇ. DR. OSMAN AĞIR
DOÇ. DR. MURAT SEZİK**

ISBN: 978-605-7853-79-0

20. ULUSLARARASI KAMU YÖNETİMİ FORUMU: KAYFOR 20
21-23 Ekim 2021
İnönü Üniversitesi, Turgut Özal Kongre Merkezi- Malatya/Türkiye
ISBN: 978-605-7853-79-0

DÜZENLEME KURULU / ORGANISING COMMITTEE

PROF. DR. AHMET KIZILAY (KONGRE ONURSAL BAŞKANI)
PROF. DR. SELAHADDİN BAKAN (DÜZENLEME KURULU BAŞKANI)
PROF. DR. ABDULKADİR BAHARÇİÇEK
PROF. DR. AHMET YATKIN
PROF. DR. YUSUF KARAKILÇIK
PROF. DR. MİHRİBAN ŞENGÜL
PROF. DR. SEMİH MUSTAFA ÖNEN
PROF. DR. GÖKHAN TUNCEL
DOÇ. DR. OSMAN AĞIR
DOÇ. DR. MURAT SEZİK
DOÇ. DR. GÜLİZAR ÇAKIR SÜMER
DOÇ. DR. ÜYESİ İŞİL ARPACI
DOÇ. DR. ÜYESİ HASAN YILMAZ
DR. ÖĞR. ÜYESİ ENDER AKYOL
DR. ÖĞR. ÜYESİ CANAN EMEK İNAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ NAZLI NALCI ARIBAŞ
DR. ÖĞR. ÜYESİ FİRDEVŞ KOÇ BAYKARA
ARŞ. GÖR. UMUT TURGUT YILDIRIM
ARŞ. GÖR. MEHMET EMİN GÜVEN
ARŞ. GÖR. FATİH TEKİN
ARŞ. GÖR. PINAR KAHYA

BİLİM KURULU / SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. Alexander DAWOUDY, US, The Association for Public Policy and Administration
(AMEPPA)

Prof. Dr. Aliikram ABDULLAYEV (Azərbaycan Devlet İdarəçilik Akademisi)

Prof. Dr. Angel IGLESIAS ES (Madrid)

Prof. Dr. Carmen NAVARRO ES (Madrid)

Prof. Dr. Constantin Marius PROFIROIU, RO, (Bucharest University)

Prof. Dr. Edith BARRETT (Connecticut University, ABD)

Prof. Dr. Emil TURC, FR, (Marseille University)

Prof. Dr. Eric STRAUSS (Michigan State University, ABD)

Prof. Dr. Geert BOUCKAERT KU (Leuven), Public Management Institute

Prof. Dr. Gerard MARCOU FR (Paris)

Prof. Dr. Harald TORSTEINSEN NO, (Harstad University)

Prof. Dr. Helmut WOLLMAN DE, (Berlin)

Prof. Dr. Hilde BJORNA NO, (Tromsø University)

Prof. Dr. Irena ZEMAITAITYTE (Mykolas Romeris University, Litvanya)

Prof. Dr. Jale TOSUN (University of Heidelberg Germany)

Prof. Dr. Jurac NEMEC (Masaryk University Brno, Czech Republic)

Prof. Dr. Khalleddin İBRAHİMLİ (Avrasya Üniversitesi)

Prof. Dr. Leta DROMANTIENE (Mykolas Romeris University, Litvanya)

Prof. Dr. Miguel Angelo RODRIGUES PT, (Minho University)

Prof. Dr. Riccardo MUSSARI (University of Siena)

Prof. Dr. Richard HINDMARSH (Griffith University, Australia)

Prof. Dr. Sabine KAHLMANN (University of Postdam)

Prof. Dr. Stefania PROFETI ITA (Milan)

Prof. Dr. Svetlana TSOHLA (V.I. Vernadsky Kırım Federal Üniversitesi, Kırım)

Prof. Dr. Valentina KHRAPKINA (National University of Kyiv-Mohyla Academy, Ukrayna)

Prof. Dr. Yegane İSMAİLOVA (Bakü Devlet Üniversitesi, Azərbaycan)

Prof. Dr. Zaneta OZOLINA (Letonia University)

Doç. Dr. Andrey VERSHITSKY (V.I. Vernadsky Kırım Federal Üniversitesi, Kırım)

Doç. Dr. Ainur Nogayeva (L. N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi - Kazakistan)

Doç. Dr. Irina PAVLENKO (V.I. Vernadsky Kırım Federal Üniversitesi, Kırım)

Doç. Dr. Leman GARAYEVA (Bakü Slavyan Üniversitesi, Azərbaycan)

Doç. Dr. Liudmyla RADOVETSKA (National Academy of Security Service of Ukraine,
Ukrayna)

Doç. Dr. Manisha MATHUR (Kanoria Post Graduate College, India)

Doç. Dr. Murteza HASANOĞLU (Devlet İdarəçilik Akademisi, Azərbaycan)

Doç. Dr. Nafise REHİMOVA (Devlet İdarəçilik Akademisi, Azərbaycan)

Doç. Dr. Wouter VANDENABEELE (Utrecht University, Netherlands)

Prof. Dr. Abdulkadir BAHARÇİÇEK (İnönü Üniversitesi)

Prof. Dr. Abdullah ÇELİK (Harran Üniversitesi)

Prof. Dr. Abdullah YILMAZ (Anadolu Üniversitesi)

Prof. Dr. Abdulmenaf TURAN (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet GÜRBÜZ (Bingöl Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet YATKIN (İnönü Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet Alpay DİKMEN (Ufuk Üniversitesi)

- Prof. Dr. Akif Argun AKDOĞAN (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali ACAR (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali AKSOY (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali KAYA (Nuh Naci Yazgan Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali ŞAHİN (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Aydın USTA (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşegül MENGİ (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşe ÖZCAN BUCKLEY (Giresun Üniversitesi)
Prof. Dr. Bayram COŞKUN (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Bekir PARLAK (Bursa Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Berkan DEMİRAL (Trakya Üniversitesi)
Prof. Dr. Burhan AYKAÇ (İstanbul Gelişim Üniversitesi)
Prof. Dr. Bünyamin AKDEMİR (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Can Umut ÇİNER (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Doğan Nadi LEBLEBİCİ (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Ercan Oktay (Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi)
Prof. Dr. Erol ESEN (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Eyyüp Günay İSBİR (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Prof. Dr. Fatma Neval GENÇ (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)
Prof. Dr. Ferit İZCİ (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Prof. Dr. Gonca Bayraktar DURGUN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Gökhan ORHAN (Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Gökhan TUNCEL (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Gülise GÖKÇE (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Hakan EVİN (Adıyaman Üniversitesi)
Prof. Dr. Halil İbrahim AYDINLI (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Halis ÇETİN (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Hamza AL (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Hamza ATEŞ (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüseyin GÜL (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüseyin ÖZGÜR (Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim Ethem TAŞ (Maraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Kemal ÖKTEM (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Mahmut GÜLER (Trakya Üniversitesi)
Prof. Dr. Meral SAĞIR ÖZTOPRAK (Yeditepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Mihriban ŞENGÜL (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Muhittin ACAR (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Musa EKEN (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa ÖNEN (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Nail ÖZTAŞ (İstanbul Gelişim Üniversitesi)
Prof. Dr. Nesrin ALGAN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Orhan GÖKÇE (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Önder KUTLU (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. Ramazan ŞENGÜL (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Recep BOZLAĞAN (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ruşen KELEŞ (Kapadokya Üniversitesi)

Prof. Dr. Selahaddin BAKAN (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Selma KARATEPE (Üsküdar Üniversitesi)
Prof. Dr. Seyfettin ASLAN (Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. Şaban SİTEMBÖLÜKBAŞI (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Tevfik ERDEM (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Turgay UZUN (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel EREN (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)
Prof. Dr. Yakup BULUT (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Yusuf KARAKILÇIK (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Yusuf ŞAHİN (Aksaray Üniversitesi)
Prof. Dr. Zerrin Toprak KARAMAN (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE (Gaziantep Üniversitesi)
Doç. Dr. Sevim BUDAK (İstanbul Üniversitesi)
Doç. Dr. Ozan ZENGİN (Ankara Üniversitesi)

Dizgi ve Yayına Hazırlık:

Arş. Gör. Fatih TEKİN
Arş. Gör. Mehmet Emin GÜVEN
Arş. Gör. Umut Turgut YILDIRIM

Kapak ve İç Tasarım: Arş. Gör. Fatih TEKİN

Bildiri e-kitabında yer alan bildirilere ilişkin bütün sorumluluk yazarların kendilerine aittir.

Bildirilerden kaynak gösterilerek yararlanılabilir.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: TERÖRLE MÜCADELE	1
TÜRKİYE’NİN TERÖR ÖRGÜTLERİ İLE MÜCADELESİ: FETÖ, PKK/KCK, DEAŞ VE DHKP/C.....	1
TERÖRİZMLE MÜCADELE BİR İÇ GÜVENLİK MESELESİ OLARAK KURUMSALLAŞIRSA: YENİ TERÖRİZMİN SOSYAL MALİYETİ.....	32
KÜRESEL TERÖRLE MÜCADELEDE GÜÇ KULLANIMI.....	47
INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN COUNTERING TERRORISM: NATO AND SCO	56
“5233 SAYILI TERÖR VE TERÖRLE MÜCADELEDEN DOĞAN ZARARLARIN KARŞILANMASI HAKKINDA KANUN’A GÖRE ZARARIN İSPATI VE HESAPLANMASINDA UYGULAMADAN KAYNAKLI SORUNLAR”	68
FRANSA’NIN TERÖRİZMLE MÜCADELE STRATEJİLERİ: SAHRA ALTI AFRİKA VE ORTADOĞU	84
TERÖRLE MÜCADELEDE İSTİHBARAT SORUNSALI	97
ABD’NİN TERÖRLE MÜCADELE POLİTİKASININ ÇİN’İN YÜKSELİŞİNE ETKİSİ	123
YARDIMCI KOLLUK KUVVETLERİNİN TERÖR FAALİYETLERİNİN ÖNLENMESİNDEKİ ROLÜ.....	132
TERÖRE KALICI ÇÖZÜM: EĞİTİM.....	144
TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNİN SURİYE’DE TERÖRİZMLE MÜCADELESİ ...	154
TERÖRLE MÜCADELEDE TÜRKİYE’NİN YUMUŞAK GÜÇ ARACI OLARAK KAMU DİPLOMASİSİ UYGULAMALARI: DİYARBAKIR ANNELERİ ÖRNEĞİ.....	164
CARL SCHMİTT’İN “İSTİSNAİ DURUMU” BAĞLAMINDA ABD’NİN AFGANİSTAN’DA TERÖRİZMLE MÜCADELE STRATEJİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	175
TERÖRİZMLE MÜCADELEDE ÖZGÜRLÜK-GÜVENLİK İKİLEMİ.....	190
DAĞLIK KARABAĞ’DA ERMENİ TERÖRÜ	204
BÖLGESEL BARIŞ VE GÜVENLİYİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARINA ULAŞMANIN TEMEL KOŞULLARI BAĞLAMINDA KAMU YÖNETİMİ İÇİN ÖNE ÇIKAN HUSUSLAR	208
İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI’NDA ERMENİ TERÖR ÖRGÜTLERİNİN EYLEMLERİ VE TERÖRİZMLE MÜCADELE	214
RUSYA’NIN TERÖRLE MÜCADELE KAPSAMINDA POST SOVYET ÜLKELERİYLE İLİŞKİLERİ.....	223
SYSTEM OF ANTI-TERRORISM SECURITY AUTHORITIES IN UKRAINE	233

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ

TERÖRİZMLE MÜCADELE BİR İÇ GÜVENLİK MESELESİ OLARAK KURUMSALLAŞIRSA: YENİ TERÖRİZMİN SOSYAL MALİYETİ

Hüseyin ARAS¹

Özet

Devletlerin desteklediği terörizmle (dış terörizmle) mücadelenin hükümetler tarafından bir iç güvenlik meselesi olarak kurumsallaştırılması millî sınırlar içerisinde önemli sosyal maliyetlere sebep olabilir. Sosyal maliyetler yıpratıcı sonuçlar ortaya çıkardığında devletler terörizmi daha fazla destekleyebilirler. Uluslararası sistemin anarşik niteliği ise bu desteği kolaylaştırabilir. Sebep-sonuç ilişkisinin biçimlendirdiği bu döngüdeki “sosyal maliyet” gerçeğinin iç güvenlik yönetimlerinde dikkat çekmesi terörizmle etkili mücadelenin gereğidir. Zira terörizmle mücadeleye aslında katkı sunmayan, mevcut sorunları çeşitlendiren ya da derinleştiren yaklaşımlar bu sayede sorgulanabilecektir. Terörizmle manipülasyon etkisindeki yapay yöntemlerle mücadele edilirken bazı devletlerin sosyal maliyetler oluşmasını destekleyen girişimler içinde olabileceklerine dair farkındalık da bu sayede daha fazla gelişebilecektir. Bu olası kazanımlar nedeniyle “sosyal maliyet” terörizmle mücadelenin önemli bir meselesi olarak kabul görmelidir. Bu minvalde, devlet destekli dış terörizme karşı işe koşulan iç güvenlik yönetimlerinin bu terörizm türüyle mücadelenin yaratabileceği sosyal maliyetleri dikkate alan yaklaşımlar çerçevesinde yapılandırılması konusunda hükümetleri teşvik edebilecek sonuçlar üretmek bu çalışmanın amacıdır. Alan yazın araştırmasına dayanacak olan çalışmada terörizmle mücadelenin sosyal maliyetleri “terörizm korkusu”, “hak ve özgürlük ihlalleri”, “iç düşman üretimi”, “meşruiyet kaybı” ve “demokratik gerileme” olmak üzere beş kavram üzerinden incelenecektir. Kuramsal temelde yapılacak incelemeler sonucunda ise hükümetlere öneriler sunulacaktır. Çalışmanın kültürel çeşitliliğe sahip olan ulus-devletlerin özellikle dış terörizmle mücadelesi için değer içerebileceği düşünülmektedir. Çalışmanın ayrıca hem devletler tarafından kullanılan meşru şiddetin toplumun aleyhinde haksız sonuçlar üretmemesi için kontrol altında tutulabilmesine hem de sona erebileceği öngörülemeyen terörizmin gelecekte alabileceği yeni biçimleriyle mücadele edilmesine ışık tutabileceği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dış terörizm, İç güvenlik, Terörizmin sosyal maliyeti, İç güvenlik yönetimi, Terörizmle mücadele

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, huseyinaras06@gmail.com,
ORCID: 0000-0001-8117-6574

WHEN THE COUNTERTERRORISM IS INSTITUTIONAL as AN INTERNAL SECURITY ISSUE: THE SOCIAL COST of NEW TERRORISM

Abstract

Institutionalizing the fight against state-sponsored terrorism (foreign terrorism) by governments as a matter of internal security can result in significant social costs within national borders. States may be more likely to support terrorism when the social costs have dire consequences. Furthermore, the anarchic nature of the international system can facilitate this support. The fact that the “social cost” in this cycle shaped by the cause-effect relationship draws attention in the internal security administrations is a requirement of the effective counterterrorism. The approaches that do not actually contribute to the counterterrorism and that diversify or deepen existing problems can be questioned in this way. While counterterrorism continues with artificial methods under the influence of manipulation, awareness that some states may be involved in initiatives that support the creation of social costs can also be able to develop more in this way. Because of these possible gains, the “social cost” should be recognized as an important issue in the counterterrorism. In this respect, the aim of this study is to produce results that can encourage governments to structure the internal security administrations employed against state-sponsored foreign terrorism within the framework of approaches that take into account the social costs of combating this type of terrorism. In the study, which will be based on the literature research, the social costs of the counterterrorism will be examined through five concepts: “fear of terrorism”, “violations of rights and freedoms”, “production of internal enemies”, “loss of legitimacy” and “democratic backsliding”. It will be present suggestions to the governments on the result of the examinations on the theoretical basis. It is thought that the study may contain value for the nation-states with cultural diversity, especially for the countering foreign terrorism. It is also considered that the study can shed light on both keeping the legitimate violence used by states under control so that it does not produce unjust results against the society, and countering new forms of terrorism, which cannot be predicted to come to an end.

Keywords: Foreign terrorism, Internal security, Social cost of terrorism, Internal security management, Counterterrorism

1. GİRİŞ

Terörizmin ekonomik maliyetlerinin yanında sosyal maliyetleri de vardır. Hatta “terörizmin sosyal maliyetleri ekonomik maliyetlerinden potansiyel olarak çok daha yüksektir” (Vorsina vd., 2015: 16)¹. Aynı maliyet türleri terörizmle mücadele için de geçerlidir. Devletler tarafından araçlaştırılabilen² terörizme karşı gerçekleştirilen mücadele süreçlerinde de hem ekonomik maliyetler hem de sosyal maliyetler oluşur. Ancak bu mücadelenin bir yandan terörizmin yol açtığı sosyal maliyetleri önlemeye çalışırken, bir yanda da yeni sosyal maliyetlere sebep olmamayı başarması önemlidir. Aksi halde terörizmin olgusal varlığı nedeniyle kaçınılmaz olarak oluşabilecek olandan daha fazla sosyal maliyet terörizmle mücadele süreçlerindeki stratejik hatalar, başarısızlıklar vb. nedeniyle oluşabilir. Hatta terörizmin olgusal varlığı nedeniyle oluşabilen bazı sosyal maliyetlerin olumsuz etki yaratma güçleri salt bu tür nedenlerle artabilir. Bu durum terörizmi araçlaştıran devletlerin amaçlarına katkıda bulunmuş olmak bakımından da, terörizmle etkili biçimde mücadele edememiş olma eleştirisi sonucunda meşruiyet sorgulamalarına maruz kalmak bakımından da önemli bir meseledir.

Çalışma bu mesele üzerine kurulmuştur. “Terörizmle mücadele” gerekçesiyle dış terörizmle mücadele meselesinin bir iç güvenlik meselesi haline getirilerek kurumsallaştırılmasının hatalı bir politik strateji olabileceğini³ iddia etmektedir. Çünkü “meşru şiddetin yegâne kullanıcısı olma hakkını elinde bulunduran devletler” (Weber, 2014: 459) adına hükümetler tarafından bu strateji kapsamında meşru şiddetin kaçınılmaz olarak kullanımının iç terörizmle mücadele süreçlerinde kaçınılmaz olarak oluşan sosyal maliyeti artırabileceği ya da sosyal maliyete yeni boyutlar ekleyebileceği değerlendirilmektedir. “Kimilerinin terörizme karşı mücadelenin evde kazanılamayacağı, ama evde kaybedileceği, bu nedenle ülke dışında yürütülmesi gerektiği” (Yılmaz, 2017: 705) yönündeki iddiası da bu değerlendirmeye ilişkilendirilmektedir. Çalışma hükümetleri dış terörizm ile iç terörizm arasında bu nedenle ayırım yapmaya ve bu ayırım gereğince sosyal maliyetler üretmeme kaygısıyla itidalli politik stratejiler geliştirmeye ve uygulamaya teşvik etmek amacındadır.

Bu amaç gereğince “terörizm korkusu”, “hak ve özgürlük ihlalleri”, “iç düşman üretimi”, “meşruiyet kaybı” ve “demokratik gerileme” kavramları terörizmle millî sınırlar içerisindeki mücadele sürecinde ortaya çıkabilecek bazı sosyal maliyet türleri olarak

---

¹ Vorsina vd. (2015) tarafından yapılmış olan çalışma, bunun özellikle OECD üyesi ülkeler için geçerli olduğunu ortaya koymuştur. “Çalışmanın sonuçları, terörizmin yalnızca geleneksel ekonomik maliyetlerini ölçmenin, terörizmin gerçek maliyetleri olarak kabul edilebilecek olan sosyal maliyetlerini önemli ölçüde hafife almak anlamına geldiğini göstermektedir. Bunun, özellikle kamu harcamalarının yararları ve maliyetleri belirlenirken, terörizme karşı politik yaklaşımların tespit edilmesi açısından sonuçları vardır. Diğer tüm durumlar sabit iken sosyal maliyetleri göz ardı etmek, terörizmle mücadele süreçlerinde gereğinden daha düşük harcamalar yapılmasına yol açabilir” (Vorsina vd., 2015: 16). Bu durum terörizmle mücadelenin etkililiği açısından sakıncalar barındırabilir.

² Terörizmin arkasında devlet desteği olduğu açıktır. Laqueur (2002: 137) bu konuda “çeşitli ülkelerce terörizme önemli miktarda para ve silah yardımı yapıldığı ve lojistik destek verildiği bilinen bir gerçektir” der. İsen (1983: 199) ise devletlerin menfaatlerini diplomatik yöntemlerle gerçekleştirememelerinin ya da menfaatlerinin uluslararası hukuka aykırı düşmesinin bu desteğin gerekçesi olduğunu ifade eder. Bjørge’ya (2005: 2) göre “korkunun başkaları üzerinde yarattığı psikolojik etkiden yararlanma düşüncesi” terörizmin bir yöntem olarak kullanılmasına etki etmektedir.

³ Hükümetler devlet destekli dış terörizme karşı asıl olarak uluslararası alanda mücadele ederken, elbette onun millî sınırlar içerisindeki olası ya da somut olumsuz etkileri nedeniyle iç güvenlik yönetimleri de gerçekleştirebilirler. Hükümetlerin bu meseleye bir iç güvenlik meselesi olarak da önem atfetmelerinin haklı ve kabul edilebilir nedenleri -şayet aranırsa- elbette bulunabilir. Bu çalışma o minvaldeki haklı ve kabul edilebilir nedenleri bulma amacında değildir. Bu çalışma hükümetlerin bu konudaki haklı ve kabul edilebilir gerekçeleri nedeniyle meseleyi bir iç güvenlik meselesi haline getirerek kurumsallaştırmalarının içerebileceği sakıncalara dikkat çekmek amacındadır.

incelenmiştir. Terörizmle millî sınırlar içerisindeki mücadelenin, meşru da olsa hükümetler tarafından kullanılan şiddet nedeniyle çeşitli sosyal maliyetlere yol açabileceğinin değerlendirilmiş olması, çalışmanın amacı gereğince bu kavramların incelenmesine karar verilmesini sağlamıştır. Başka bir ifadeyle çalışmada incelenen sosyal maliyetler “meşru şiddet”in kaçınılmaz olarak kullanımı nedeniyle oluşabileceği değerlendirilen sosyal maliyet türleridir. Bu kısımda, incelenen kavramlar özelinde oluşabilen, çeşitlenebilen ya da güçlenebilen sosyal maliyetin hükümetleri siyasal açıdan varlık/yokluk meselesiyle karşı karşıya bırakabileceğine dikkat çekmeye çalışılmıştır.

Ancak bu sosyal maliyet türleri incelenmeden önce onların etkileyicileri incelenmiştir. Etkileyicilerin incelenmesi suretiyle, sosyal maliyet türlerinin ortaya çıkmasının çok zor olmadığı gösterilmek istenmiştir. Bundaki amaç terörizmle millî sınırlar içerisindeki mücadele süreçlerinin kaçınılmaz olarak sosyal maliyetler ortaya çıkarmasını kolaylaştırabilecek çok çeşitli etkileyiciler bulunduğu dikkat çekmektir. Bu kısımda etkileyiciler terörizmle mücadele sürecindeki bazı aktörlerle sınırlandırılmıştır. Aktörlerin bir etkileyici olarak seçilmesi, sosyal maliyetin somut etkileyicileri olmaları nedeniyledir.

Kısaca sosyal maliyetin bazı türlerinin ve etkileyicilerinin incelenmesi, terörizmle millî sınırlar içerisindeki mücadelenin üretebileceği sosyal maliyetin kolaylıkla ortaya çıkabilen ve ağır bedeller ödetme potansiyeli barındıran maliyet türleri olduğunu göstermek içindir. Çalışma bunu yapabildiği takdirde dış terörizmle mücadele meselesinin mümkün olduğu kadar bir iç güvenlik meselesi haline getirilmemesine dair önerisinin haklı gerekçelerini sunmuş olabilecektir.

Yeni terörizmin, terörizmle mücadele süreçlerinde etki derecesi yüksek sosyal maliyetler oluşmasını her zamankinden daha fazla destekleyebileceği söylenebilir. Başka bir ifadeyle yeni terörizmin destekçileri, sadece terörizmin olgusal varlığı nedeniyle kaçınılmaz olarak oluşacak olan sosyal maliyetlerle yetinmeyi değil, hükümetlerin terörizmle mücadele süreçlerindeki başarısızlıklarından, hatalarından vb. istifade etmeyi de sosyal maliyetler oluşturmak için önemli göreceklere. Falk'un (2007: 6), dünya çapında üne sahip bir din filozofu olan David Ray Griffin'in 11 Eylül'de saldırıların hedefindeki unsurların da dahil olduğuna ilişkin değerlendirmelerini olumlulamak için kullandığı söylemi ödünç alarak ifade edecek olursak, çalışmanın bu iddiası “basit bir komplo teorisyeninin saçmalıkları olarak görülemez”. Terörizmin devletler tarafından güç mücadelelerinin etkili bir aracı olarak kullanılması ve terör örgütlerinin terörizmin aslî aktörleri olmamaları bu değerlendirmelere haklılık kazandırabilir.

2. TERÖRİZMİN TÜRLERİ ÜZERİNDE ANLAŞMAK ve YENİ TERÖRİZMİ ANLAMAK

Terörizmin nerede doğduğu ve geliştiği, kimler tarafından desteklendiği, kimi ve neyi hedef aldığı, neden hedef aldığı vb. gibi soruların cevaplarını bilmek hem terörizmle etkili şekilde mücadele edilebilmesinin hem de bu süreçte terörizmin yol açabileceği sosyal maliyetlerin önlenbilmesinin yollarından biri olabilir. Bunun için terörizmi alan yazında yaygın olarak yapılageldiği biçimde “iç terörizm” ve “dış terörizm” olmak üzere ikili sınıflamak gerekebilir.

Aktörleri bağlamında değerlendirildiğinde, dış terörizmin arkasında diğer devletlerin bulunduğu çok açıktır. Dış terörizm devletler arasındaki güç mücadelelerinde mündemiç olan bir dış güvenlik meselesidir. Bu nedenle bu terörizm türüyle mücadele uluslararası alanda ve aktif özne olan devletlere karşı gerçekleştirilmelidir. Ancak millî sınırlar içerisinde çeşitli dinamiklerin etkisiyle doğup gelişen iç terörizme diğer devletlerin mutlak desteğinden söz edilemeyebilir. İç terörizm devlet desteği içeren bir terörizm türü olabileceği gibi, devlet desteği içermeyen bir kitle hareketi ya da bireysel bir şiddet eylemi olarak da kalabilir. Bu nedenle

devlet desteği içermediğinde iç terörizme salt bir iç güvenlik meselesi olarak önem atfedilebilir ve terörizmin bu türüyle mücadele millî sınırlar içinde gerçekleştirilebilir. Devlet desteği içermesi ise mücadele alanını değiştirmelidir.

Terörizmin arkasında devlet desteği bulunması, sebep olabileceği sosyal maliyetler açısından önem taşımaktadır. Bu halde devletler, destekledikleri terörizm türünün sosyal maliyetlere yol açması ya da oluşan sosyal maliyetin etki gücünün artması için çaba göstereceklerdir. Terörizme verdikleri destek bunu kendileri açısından zorunlu hale getirmektedir. Yeni terörizmin niteliklerinden biri tam olarak budur. Başka bir ifadeyle devletler artık terörizmin her iki türüne de destek verebilmektedirler ve bu destekler sayesinde terörizmin sosyal maliyetlere yol açmasını sağlamaya çalışmaktadırlar. Hükûmetlerin terörizmle mücadele süreçlerinde gerçekleştirdikleri hataların ya da başarısızlıkların sosyal maliyete etki etmesini sağlayacak tedbirleri terörizme verdikleri desteğin gereği olarak alacaklarını ifade etmek de mümkündür.

Terörizmin “iç terörizm” ve “dış terörizm” olmak üzere ikili sınıflanması ve bu sınıflamaya dayanarak terörizmin aktif aktörlerinin devletler olduğunun tespit edilmesi, terörizmle mücadelenin, aktif özneleri “mecrasında” hedef alacak biçimde gerçekleştirilmesine teşvik edebilecektir.⁴ Aktif özneye karşı mecrasında gerçekleştirilecek mücadelenin birkaç avantajından söz edilebilir. Meşru şiddetin gelişigüzel kullanılmaması, terörizmle mücadeleye meşruiyet kazandırılması, bu mücadeleye toplumsal destek sağlanması, bu mücadele sürecinde hiç kimseye ya da hiçbir gruba haksızlık yapılmaması, terörist şiddetle ilişkilendirilemeyecek kişilerin ve grupların zararlar görmemesi bu avantajlardan bazılarıdır. Bu avantajlar, hükûmetler ve devletler için meşruiyet ve beka sorunları dahi yaratabilecek nitelikteki sosyal maliyetlerin önlenmesine de imkânlar sunabilir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, özellikle dış terörizmle mücadele meselesine, onun millî sınırlar içerisindeki olası ya da somut olumsuz etkileri gerekçesiyle bir iç güvenlik meselesi olarak önem atfedilmesinin reel politik bir yaklaşım olmadığı söylenebilir. Hükûmetlerin haklı ve kabul edilebilir gerekçelerinin bulunması da bu yaklaşımı reel politik bir yaklaşım haline getirmeyebilir. Çünkü terörizmle mücadele bu politik strateji temelinde yürütüldüğünde sayılan avantajların değerlendirilememesi mümkün olabilecektir.

3. TERÖRİZMLE MÜCADELENİN SOSYAL MALİYETİ ve BAZI ETKİLEYİCİLERİ

Terörizmle mücadele nedeniyle toplumların, hükûmetlerin, hükûmet dışı örgütlerin, devletlerin ve varsa başka aktörlerin doğrudan ya da dolaylı yollarla ödemek zorunda kaldığı maliyetlerden biri terörizmle mücadelenin sosyal maliyetidir. Bu maliyetin toplumsal meşruiyeti önemlidir. Özellikle toplum, terörizmle mücadelenin kendisi nazarında kabul edilebilir maliyetler üretecek şekilde gerçekleştirilmesi durumunda sosyal maliyete rıza gösterebilir. Bu rıza oluşmadığında ise hükûmetler meşru görülmebilirler. Bu olumsuz meşruiyet değerlendirmesinden terörizmle mücadele süreçlerinde görevli olan birimler de

⁴ “İç terörizm” ve “iç terörist” kavramları genel olarak terörizm kavramı gibi tartışmalı kavramlardır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) yasalarında “iç terörizm” adı verilen bir suç yoktur. Bir kişi şiddet içerikli bir eylem gerçekleştirdiğinde cinayet, saldırı veya diğer şiddet suçlarıyla suçlanır. Şayet kişinin bu eyleminin siyasi bir nedeni varsa ve kendisini yabancı bir terör örgütü ile ilişkilendirirse terörist olarak suçlanabilmesinin koşulları oluşur (Bkz. world101, 2021). Bu durumun bu çalışmada incelenen çerçevede –özellikle iç düşmanlar üretilmemesinin gereği temelinde- sosyal maliyetler oluşmasının önlenmesi ve toplumsal bütünleşmenin sağlanabilmesi için önemli fırsatlar sunabileceği söylenebilir. Ancak, hatırlatmak gerekirse, bu çalışmanın asıl amacı bu değildir. Çalışmada bu minvalde bir değerlendirme yapıp bir öneri sunulsa da, hükûmetlerin terörizmle mücadeleyi “iç terörizm” ve “dış terörizm” olmak üzere ikili sınıflandırmalarına ve/veya bunun sonucunda terörizmle mücadeleyi sınıflandırma çerçevesinde türleri özelinde sürdürmelerine karşı eleştiri sunulmamaktadır. Çalışmanın odağında dış terörizmle mücadelenin bir iç güvenlik meselesi olarak kurumsallaştırılması bulunmaktadır.

etkilenebilir. Bu nedenle hükümetler terörizmle mücadeleyi ya sosyal maliyetler oluşturmayacak biçimde gerçekleştirmelidir ya da sosyal maliyetin toplum tarafından rıza gösterilen sınırlar içerisinde kalmasını sağlamaya çalışmalıdırlar.

Ancak bunun başarılabilmesi son derece zordur. Çünkü sosyal maliyetin toplumsal rıza oluşturmayacak şekilde gelişmesine etki edebilecek birçok etkileyici vardır. Terörizmle millî sınırlar içindeki mücadele süreçlerinde birtakım sosyal maliyetler ortaya çıkmasından kaçınabilmek o etkileyiciler nedeniyle olanaklı olmayabilir. Hükümetler ve toplumlar o etkileyiciler nedeniyle ister istemez bir bedel ödeyebileceklerdir. Bu halde hükümetlerin terörizmle mücadeleyi sosyal maliyetlerin kolaylıkla oluşabildiği bu alandan uzak tutmaları isabetli bir terörizmle mücadele yaklaşımı olarak değerlendirilebilir. Daha açık olarak ifade etmek gerekirse, bu çalışmada önerileceği üzere, dış terörizmle mücadele meselesine bir iç güvenlik meselesi olarak önem atfedilmediğinde sosyal maliyetlerin önüne geçmek mümkün olabilir.⁵ Risk kavramına dair alan yazında “riskten kaçınma” stratejisi olarak adlandırılan bu stratejinin öneminin anlaşılabilmesi için sosyal maliyetin bazı etkileyicilerini incelemek yararlı olabilir.

Terörizmle mücadelenin sosyal maliyetinin etkileyicileri çok çeşitlidir. “Terörizmin nesnel bir gerçekliği tanımlamıyor olması” (Seyhan, 2020), terörizmin dinamiği (etkileyeni, güçlendiricisi, yönlendiricisi vb.) olduğu düşünülen değişkenlerin çokluğu ve terörizmle mücadele sürecinde işe koşulan iç güvenlik yönetimlerinin çeşitli olumsuz etkilere yol açmasına sebep olan kişisel ve toplumsal algı ve beklentilerin varlığı sosyal maliyetin etkileyicilerinin çeşitliliğine yol açabilmektedir. Küreselleşmenin etkisiyle devletlerin meşru şiddet kullanabilme yetkilerinin tartışılmaya başlanmış, insan hak ve özgürlükleri ile demokrasi konusundaki beklentilerin artmış, iktidar ve güç mücadelelerinin kızışmış vb. olması da sosyal maliyetleri çeşitlendirebilmektedir. Herhangi bir çalışmada bu türdeki tüm etkileyicilerin belirlenerek incelenebilmesi olanaklı değildir. Bu nedenle etkileyiciler bazı ölçütlerle sınırlandırılabilir. Bu sınırlandırma terörizmle mücadelede sürecinin herhangi bir boyutunda yer alan “aktörler” özelinde yapılabilir. Bu bağlamda “hükümetler”, “hükümetler/bürokratik yapılar içindeki gruplar”, “toplumsal gruplar”, “terörizme destek veren devletler ile devlet dışı örgütler” ve “terör örgütleri” terörizmle mücadelenin sosyal maliyetine etki edebilen aktörler olarak incelenebilir.

3.1. Hükümetler

“Hükümetler” terörizmle mücadelenin en önemli aktörlerinden biridir. Onların bu mücadeledeki iyi niyetli tüm çabalarına rağmen sosyal maliyetler oluşabilir. Mücadelede görevlendirilen kamu görevlilerinin “**yönetim süreçlerindeki başarısızlıkları**” sosyal maliyetlerin en önemli etkileyicilerinden biridir.

Yönetim süreçlerindeki başarısızlıkların nedeni liyakat yoksunluğu olabilir. Ancak yönetim süreçlerindeki başarısızlık sorunuyla sadece liyakatli kamu görevlilerinin yetiştirilmesi ve mücadele süreçlerinde görevlendirilmesi suretiyle baş edilemeyebilir. Terörizmle mücadelede tecrübe faktörünün de kritik önemi haizdir. Liyakatli kamu görevlilerinin terörizmle mücadele süreçlerindeki görevlerinin sürekliliğinin sağlanması için gerekli hukukî ve yönetsel tedbirler alınmadığında sosyal maliyetler oluşmasına olanak sağlanmış olunabilecektir.

---

⁵ Bu çalışmanın asıl amacı olmasa da, terörizmle mücadelenin “dış” kelimesini kullanmadan sadece dış terörizmle mücadeleyi kapsayacak biçiminde kavramsallaştırılmasının ve asla bir iç güvenlik meselesi haline getirilmemesinin, iç terörizm kavramının ise devletlerin ve hükümetlerin terörizme dair lügatinden çıkarılmasının terörizmle mücadele için önemli kazanımlar sağlayabileceği söylenebilir. Bunun örnekleri vardır. Bir önceki dipnotta örneğin ABD yasalarında “iç terörizm” adı verilen bir suç bulunmadığı açıklanmıştır. Farklı toplumlarda ve farklı yapıdaki devletlerde bunun uygulanabilirliği konusunda çalışmalar yapılabilir.

Liyakat ve tecrübe terörizmle mücadelenin önemli gerekliliklerinden biri olsa da, kamu görevlilerinin yönetim süreçlerindeki art niyetli grupların üyeleri olmaları hükümetlerin terörizmle mücadelesinde sosyal maliyetlerin de ötesinde önemli sonuçlara yol açabilir.

3.2. Hükümetler/Bürokratik Yapılar İçindeki Gruplar

“Hükümetler/bürokratik yapılar içindeki gruplar” da terörizmle mücadelede sosyal maliyetin etkileyicisi olabilen aktörler arasındadır. Bu aktörler hem millî sınırlar içerisindeki iktidar ve güç mücadelelerinin hem de diğer devletlerin hükümetler/devletler aleyhindeki çeşitli niyetlerinin araçları olabilirler. Hükümetler/bürokratik yapılar içerisindeki bu grupların **“yönetim süreçlerine art niyetli etkileri”** hem sosyal maliyetler oluşturabilir hem de oluşan sosyal maliyetlerin boyutlarını artırabilir.

İç güvenlik yönetimlerini kasıtlıca akamete uğratmak hükümetler/bürokratik yapılar içindeki bu tür grupların sosyal maliyetler oluşturmaya yönelik amaçlarına matuf stratejilerinden biridir. Bu gruplar hükümetler ve/veya hükümetlerin yönetimindeki bürokratik yapılar içerisinde yasal görünümlere sahip olabildikleri ve bu nedenle kendilerini gizleyebildikleri için etki güçleri yüksek olabilir. Hükümetlerin farklı birimlerinde örgütlenabilmeleri ise art niyetli girişimlerinin toplum, hükümet ve devlet aleyhindeki etki gücünü artırabilir. İstihbarat birimlerinin bu grupların kontrolüne girmesi ise tespit edilmelerini güçleştirebilir.

Ancak millî sınırlar içerisindeki toplumsal grupların hükümetler/bürokratik yapılar içindeki bu gruplara destekleri onlarla mücadele edilmesini güçleştirerek sosyal maliyetlerin artmasına etki edebilir.

3.3. Toplumsal Gruplar

“Toplumsal gruplar” özellikle çokkültürlü devletlerde sosyal maliyetin çok önemli bir etkileyicisi olabilir. Çünkü özellikle muhalif toplumsal grupların özellikle **“kültürel kimlik temelindeki algı ve beklentilerine dayanan söylem ve talepleri”** hükümetlerin meşruiyetini hedef alabilir.

Bu gruplarla hükümetler/bürokratik yapılar içindeki art niyet taşıyan gruplar arasında gizli ya da açık şekilde yapılacak ittifaklar sosyal maliyetlerin oluşumunu hızlandırabilir. Propaganda ise bu süreçte etkili şekilde kullanılabilir. Özellikle sosyal medyada gerçekleştirilen propaganda kitleler üzerinde önemli etkiler yaratabilir. Bu süreçte demokrasiye, kimliğe ve yaşam kalitesine dair beklentilerin karşılanamamış olmasına ilişkin eleştirilerin meşru muhalif grupların ve meşru siyasal partilerin de desteğiyle öne çıkarılması hükümetler için önemli sorunlar oluşturabilir.

Toplumsal grupların muhalif kimliklerine dayalı eleştirel yaklaşımları terörizme destek veren devletler ile bazı devlet dışı örgütlerin ilgisini çekebilir. Bu aktörler hükümetler aleyhindeki çalışmalara destekler vererek sosyal maliyetin etkilerini artırabilirler.

3.4. Terörizme Destek Veren Devletler İle Devlet Dışı Örgütler

“Terörizme destek veren devletler ile devlet dışı örgütler” için uluslararası sistemin anarşik niteliği önemli bir fırsattır. Bu aktörlerin **“küreselleşme, demokrasi, insan hakları, özgürlükler gibi kavramlara dayalı söylemleri hedef-devletler aleyhindeki amaçlar uğrunda araçlaştırmaları”** çeşitli sosyal maliyetler oluşturabilir.

Bazı devletlerin ve devlet dışı örgütlerin terörizme gizlice ya da açıktan verdikleri destek sosyal maliyetlerin sürekliliğini olası hale getirmektedir. Elde edebildikleri kazanımlara katkısı nedeniyle bu desteği gelecekte de vermeye devam edebilecekleri öngörülebilmektedir. Terörizme destek veren devletler kendilerini gizlemek için bu uğurda devlet dışı örgütleri çeşitli

yöntemlerle destekleyebilirler. Bu iki aktörün birden bu amaçlar uğrunda en önemli destekçileri ise millî sınırlar içerisindeki toplumsal gruplar olabilir.

Terörizme destek veren devletlerin ve devlet dışı örgütlerin kullanışlı araçları olan terör örgütleri ise sosyal maliyeti oluşturan önemli aktörlerden biri olarak zaten dikkat çekmektedir.

3.5. Terör örgütleri

“Terör örgütleri” mağdur rolü oynayarak ya da kendisini güçlü göstererek rolünü haklılaştırmaya ve toplumsal taban bulmaya çalışan aktörlerdir. Dış terörizmin kullanışlı araçları olan bu aktörlerin “**araçlaştırdıkları şiddet eylemlerini çeşitli yöntemlerle meşru göstermeye çalışmaları**” hükûmetler aleyhinde sosyal maliyetler oluşturabilir.

Millî sınırlar içerisindeki toplumsal grupların temsilcileri olduklarına dair kabuller bu örgütler için motivasyon sağlayabilir. Bu konuda sosyal mühendislik desteği verebilecek destekçileri her zaman vardır. Bunu yapmaya çalışırken demokrasinin sunduğu imkânları en iyi şekilde kullanırlar. Propaganda yapabilecekleri araçları etkili şekilde işe koşarlar. Asıl amacını gizleme ve sonuca ulaşana kadar her fırsatı kullanmaya çalışma stratejisini de benimserler.

Meşruiyet de terör örgütleri için önemlidir. Bu nedenle toplumsal tabanın kaybedilmesine yol açabilecek faaliyetler gerçekleştirmemeye özen gösterirler. Hatta bu özeni hükûmetler aleyhinde sosyal maliyetler üretmek için kullanırlar. Çünkü hükûmetler aleyhinde üretilecek sosyal maliyetler terör örgütlerinin toplumsal taban kazanmalarına katkı sağlar.

Sosyal maliyetin etkileycileri hakkında terörizmle mücadelenin bazı aktörleri temelinde yapılan bu kısa değerlendirme, terörizmle mücadelenin sosyal maliyetlerini önleyebilmenin çok zor olduğunu ve hükûmetlerin sosyal maliyetler oluşmaması için terörizmle önleyici (proaktif) ya da sonradan müdahale edici (reaktif) yaklaşımlarla mücadele ederken hukukun dışına çıkmaları olasılığının bulunduğunu göstermektedir. Terörizmle mücadele gerekçesiyle de olsa hukukun dışına çıkılması demokrasiyle yönetilen çokkültürlü ülkelerde önemli sosyal maliyetler oluşturabilecektir. Dahası, muhalif toplumsal gruplar ve diğer devletler, oluşan sosyal maliyeti, hükûmetler ve devletler aleyhindeki güç mücadelelerinde araçlaştıracaklardır. Nitekim terörizme verdikleri destek bu araçlaştırmayı onlar açısından gerekli hale getirmektedir.

4. TERÖRİZMLE MÜCADELENİN BAZI SOSYAL MALİYETLERİ

Dış terörizmle mücadelenin salt bir iç güvenlik meselesi haline getirilmemesi gerektiğini iddia eden çalışmanın bu başlığı altında, terörizmle bir iç güvenlik meselesi olarak mücadele edilmesinin ortaya çıkarabileceği sosyal maliyetlerden bazıları “terörizm korkusu”, “hak ve özgürlük ihlalleri”, “iç düşman üretimi”, “meşruiyet kaybı” ve “demokratik gerileme” kavramları özelinde incelenmiştir. Bu maliyetler devletlerin tekelinde bulunan “meşru şiddet”in kaçınılmaz olarak kullanımı nedeniyle kaçınılmaz olarak oluşabileceği değerlendirilen maliyetlerdir. Sosyal maliyet türleri olarak kabul edilebilecek olan bu beş kavram terörizmle iç güvenlik yönetimi temelinde gerçekleştirilecek mücadelenin “riskleri” olarak ortada iken, dış terörizmle mücadeleye iç güvenlik yönetimi temelinde önem atfedilmesinin rasyonel bir politik yaklaşım olmadığını tespit etmeye çalışmak bu başlık altındaki incelemenin amacıdır.

4.1. Terörizm Korkusu

Der Derian (2009: 149) hiçbir kavramın başaramadığı metafizik etkilerin güvenlik kavramının kullanımıyla başarılabilirliğini, kavramın gücünden yararlanılarak toplumların bile kontrol altına alınabildiğini tespit eder. Terörizmle mücadele gerekçesiyle alınan tedbirlerin tam olarak bu minvalde değerlendirilebilmesi mümkündür. Smith (2020: 225) “terörizm gerçek tahribatından daha çok potansiyel tahribatına göre şekillenmektedir” der. Bu nedenle olsa gerek hükûmetler terörizmle mücadele gerekçesiyle iç güvenlik yönetimlerinde çeşitli türde fizikî

güvenlik tedbirleri ile hukukî tedbirler almayı önemli görürler. Bu tedbirlerin “gereksiz”, “yetersiz”, “önem derecesi düşük”, “astarı yüzünden pahalı” vb. tedbirler olması mümkündür. Bu bağlamda terörizmin aslında büyük bir tehlike olmadığını iddia eden ve hem bu tedbirler nedeniyle hem de hükümetlerin ve medyanın körüklemesiyle yapay bir korku atmosferinin oluşturulduğunu savunan Hobsbawm’a (2008: 166) da hak verilebilir.

Smith (2020: 221-253) bu yaklaşımı kıyasıya yarışılan seçim sistemlerinin varlığına bağlar ve siyaset yapıcılarının salt bu nedenle terörizme yüksek ilgi gösterebildiklerini, hatta bu nedenle terörizm tehdidini abartabildiklerini söyler. Başka bir ifadeyle hükümetler terörizmi güvenlikleştirerek menfaatleri uğrunda kullanmak isteyebilirler. Terörizm korkusu da bu suretle toplumlarda yerleşebilir. Ancak Christensen ve Aars (2017) tarafından yapılmış olan bir çalışmada bu korkunun demokratik toplumların vatandaşlarında demokratik olmayan toplumlardaki insanlara göre daha az yerleşik bulunduğu tespit edilmiştir. Buna göre terörizm korkusunun hükümetlerin demokratikliği ile ilgili olabileceği, demokratik hükümetlerde terörizm bir tehdit olarak algılansa da terörizm korkusunun hükümetler için önemli bir sorun yaratmayacağı ifade edilebilir.

“Terörist saldırıların mağduru olma korkusu” biçiminde de ifade edilebilecek olan terörizm korkusu hükümetler için, onların demokratikliğine bağlı olarak, olumsuz sonuçlara yol açabilir. Çünkü bu korku toplumsal gruplar tarafından hükümetler aleyhinde kamu güvenliğini sağlama konusunda başarılı olamadıklarına dair eleştirel söylemler geliştirilmesine sebep olabilir. Ayrıca bu mücadelede başarılı olmak için hukukun dışına çıkmayı da bir seçenek olarak değerlendirebileceklerinin düşünülmesine yol açabilir. Güvenliğin en önemli ihtiyaçlardan biri olması bu eleştirileri haklı kılacaktır. Nitekim hükümetler demokrasilerde kamu güvenliğini sağlama taahhüdünde bulunmuşlardır. Bunun başarısızlığı hissinin oluşması bile hükümetlerin meşruiyetinin salt bu gerekçeyle dahi tartışılmasını mümkün hale getirir. Tam bu noktada, dış terörizm meselesinin bir iç güvenlik meselesi haline getirilmesinin toplumlarda sebep olduğu gereksiz korkuların demokrasilerde hükümetler aleyhinde kullanılabilecek argümanların üretilmesine ve hükümete yönelik meşruiyet sorgulamaları gerçekleştirilmesine sebep olabileceği söylenebilir. Çünkü hükümetlerin terörizm korkusuna yol açan uygulamalarının muhalif söylemlerde hedef alınabildiği ve hükümetlerin iktidarlarını bu suretle sağlamlaştırma fırsatı bulabildikleri konusunda eleştirilere tanık olunabilir.

Kısaca terörizm korkusu bazıları için hükümetlerin terörizmle mücadele politikalarını destekleme sonucunu getirirken, bazılarında o politikaların hak ve özgürlük ihlallerine sebep olduğu düşüncesinin oluşmasına sebep olabilir. Bu ikinci durum hükümetler açısından dikkate alınması gereken başka bir gerçekliğe işaret etmektedir.

4.2. Hak ve Özgürlük İhlalleri

Devletlerin elindeki meşru şiddet tekeline kullanabilme hak ve yetkisine sahip aktörler olarak hükümetler millî sınırlar içerisinde terörizmle mücadele ederken meşru siyasal şiddetin sınırlarını kasıtlıca, manipülasyon sonucunda ya da farkında olmaksızın aşabilirler. Hazır (2001: 27) meşruiyetini yitiren bu siyasal şiddetin en istikrarlı demokrasilerde bile terörizmden daha büyük bir tehdit unsuru olabileceğine, çünkü vatandaşların otoriter girişimlere destek vermelerine sebep olabileceğine dikkat çeker. “İnsan haklarının içeriği konusundaki anlaşmazlıklar”ın da etkisiyle çağdaş dünyada demokrasinin sadece siyasal demokrasi olarak değil, aynı zamanda sosyal ve çoğulcu demokrasi olarak da anlaşılması gerekliliği (Beetham, 2014: 190-191), bir gerçeklik olarak, bu olasılığı destekleyen bir uyarı niteliğinde kabul edilebilir. Terörizmle mücadele sürecindeki hak ve özgürlükler ihlalleri, bu bağlamda, hükümetlerin en önemli kaygılarından biri olmak zorundadır.

Hak ve özgürlük ihlalleri terör örgütleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak hükümetlerin terör örgütleriyle mücadelesi sürecinde gerçekleştirildiğinde daha çok dikkat

çekmektedir. Hükûmetlerin, ne pahasına olursa olsun, hak ve özgürlüklere yönelik ihlaller gerçekleşmesini önleme yükümlülüklerinin bulunması bunun nedenidir. O halde hükûmetler bunu önlemek için bu ihlallere kasıtlıca, manipülasyon sonucunda ya da farkında olmaksızın sebep olanlarla da mücadele edeceklerdir. Ama hükûmetlerin hak ve özgürlük ihlalleri gerçekleşmemesini sağlama çabası içerisinde olmaları da beklenmelidir. Şayet hükûmetler, bu çalışmada önerildiği üzere, dış terörizmi bir iç güvenlik meselesi olarak görmemeyi başarabilirlerse hak ve özgürlük ihlalleri de meydan gelmeyebilecektir.

Hükûmetler kendilerince haklı nedenlerle bu türde tedbirler almak zorunda kalırlarsa tedbirlerin meşruiyeti önem kazanır. Bilir (2011) Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin belirlemiş olduğu ilkelerin bu konuda önemli referanslar olabileceğine dikkat çeker. Buna göre hükûmetlerin terörle mücadele gerekçesiyle aldıkları tüm tedbirlerin hukuka uygun olması, herhangi bir tedbirin insan haklarını kısıtlamaması, kaçınılmaz olan kısıtlamaların mümkün olduğunca açık bir şekilde ifade edilmesi, gerekli olması ve güdülen amaçla orantılı olması gereklidir. Tedbirlerin keyfiyetten, ayrımcı ya da ırkçı muameleden uzak olması, insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü gözetmesi ve uygun bir denetime tâbi olması da önemlidir (Bilir, 2011: 61). Aksi halde Long (2002: 428) tarafından da ifade edildiği üzere otoriteler (hükûmetler) tedbirler aldıkça teröristler daha fazla eylemle yanıt verebilecekler, “şiddet döngüsü” olarak tanımlanan bir durum yaratılabilecektir. Özellikle toplumsal yapıda kültürel çeşitliliğe sahip olan devletlerde bu risk yüksektir. Bu risk hükûmetler eliyle iç düşmanlar üretilmesine yol açabilir.

4.3. İç Düşman Üretimi

Carl Schmitt (2007: 52-53), “Siyasal Kavramı” isimli eserinde, siyasal bir varlık olan devletin iç barışı ve huzuru sağlama zorunluluğunun, onu gerektiğinde bir “iç düşman” üretme kararı vermeye zorladığını ifade etmiştir. Günümüzde bu gayeye katkıda bulunabilecek en işlevsel araçlardan biri terörizm olabilmektedir. Devletler ve hükûmetler muhalif toplumsal grupların çeşitli faaliyetlerini terörizmle ilişkilendirmek suretiyle muhalif kimlikleri hedef alma ve/veya meşruiyetlerini sürdürme stratejisine başvurabilmektedirler. Bu süreçte hak ve özgürlük ihlalleri gerçekleştirmek suretiyle hukukun dışına da çıkabilmektedirler.

Boynukara (2020) bunun hata olduğunu, çünkü üretilmiş güvenlik kaygılarını gerekçe göstererek hukuku ötelemenin ve olan biten her şeyi terörizm kavramı üzerinden tanımlayarak vatandaşları kategorize etmenin devletler ve hükûmetler için sakıncalar barındırdığını açıklamaktadır. Bu temelde eski müesses nizamın “iç düşman” tanımlamaları üzerinden üretilen korkunun ve devleti, rejimi, ülkeyi korumak amacıyla yapıldığı iddia edilen bu tür tasniflemelerin devlet ve millet için önemli riskler içerdiği değerlendirilmesinde de bulunmaktadır.

Kilcullen (2009) yanlış politikalara dayanan terörizmle mücadele stratejilerinin yeni sempatanlar ve teröristler ürettiğini iddia etmektedir. Güneş (2020: 343) ise toprakları üzerinde yaşayan bireyleri dost ve düşman olarak ayıran ve düşman saydıkları ile sürekli bir mücadele yürüten bu tür anlayışların dayandığı güvenlik algılarını “sahte” olarak nitелеmekte ve kısa sürede işlevsizleşeceğini ileri sürmektedir. Çünkü terörizmle hukukun üstünlüğü ilkesi çerçevesinde mücadele edilememesi, terör örgütlerinin alan kazanmasının önlenememesi, terör örgütlerine katılımların önüne geçilememesi vb., sosyal maliyetlerin etkileyicileri olarak bu çalışmada sunulan aktörlerin de etkisiyle, iç düşman söyleminin kullanımı konusunda hükûmetleri kolaycılığa sevk edebilmektedir.

Terörizmin sübjektif niteliği “iç düşman” kavramının kullanımını kolaylaştırabilmektedir. Bu tür suçlamalar “terörizm” kavramının anlamında ciddi muğlaklıklara sebep olabilmekte, bu muğlaklıklar ise terörizm gerekçesiyle “kim ile”, “ne ile”

ve “nasıl” mücadele edilmesi gerektiğini bulanıklaştırabilmektedir. Bunun en önemli olumsuz sonuçlarından biri hükümetler aleyhinde meşruiyet sorgulamalarına yol açmasıdır.

4.4. Meşruiyet Kaybı

Devlet egemenliğinin temel dayanaklarından biri olan meşru şiddetin millî sınırlar içinde kullanımına küreselleşmeyle birlikte itirazlar oluşmaya başlamıştır. 20.yüzyılın son birkaç on yılından beri gelişen insan haklarına ve özgürlüklerine ilişkin söylemler ve bu söylemler temelinde geliştirilen askerî ve yasal müdahaleler, devletlerin kullandığı şiddetin meşruluğuna yönelik itirazların parçası olmuştur. Devletler 20.yüzyılın sonlarından itibaren vatandaşlarını polisiye yöntemlerle kayıtsız şartsız cezalandıramaz, cezalandırsa bile şiddeti kolaylıkla meşrulaştıramaz hale gelmiştir. Hâlihazırda birçok devlette bu şiddetin azalmadığı söylenebilir. Ancak bu şiddetin meşrulaştırılabilmesinin imkânları azalmıştır (Hardt ve Negri, 2004: 25-27).

Hâl böyle iken vatandaşların, terörizmle mücadele politikalarının terörizmi hedef aldığını, kendi hak ve özgürlüklerine zarar vermeyeceğini, hukuk devletinin korunmasını önceliğini bilmeleri hükümetlerin hem terörizm karşısında başarılı olmalarını hem de meşruiyet sorunu yaşamamalarını (Hazır, 2001: 76) sağlamak için elzemdir. Haksız ve yanlış politikalar ve uygulamalar sadece muhalif kesimde değil tarafsız olduğunu düşünen kesimde de meşruiyet sorgulamalarına yol açarak demokrasinin gerilemesine sebep olabilir.

4.5. Demokratik Gerileme

Demokratik gerilemenin terörizme imkân açan alanların kapatılmasını sağladığı gerekçesiyle terörizmle mücadelenin bir yolu olduğu düşünülebilir. Ama bunun hepten terörizmle mücadeleyi kolaylaştırdığını iddia etmek olanaklı değildir. Demokratik gerileme insan onurunu ve yaşam kalitesini hedef alabilen terörizmle mücadele edilebilmesini kolaylaştırabilse de, yönetimlerin otoriterleşmesine yol açabildiği için önemli bir sorun olarak görülmelidir. Çünkü yönetimlerin otoriterleştiği bir ortamda “demagojinin ve demagogların hâkimiyeti demokrasinin kötüye kullanılmasına” (Daver, 1986: 92), “terörizme karşı alınan tedbirlerin ise devlet terörüne dönüşmesine” (Hazır, 1990: 49) yol açabilir. Terörizmle mücadele “demokrasinin varlığı zedelenmeden gerçekleştirilebildiğinde” (Hazır, 1990: 48) anlamlı olacaktır.

Demokrasinin geriye çevrilmesi özellikle çokkültürlü devletlerde önemli sorunlara yol açabilir. Bu sorunlardan biri askerî darbe olabilir. Askerî darbeler nedeniyle alınan tedbirlerin daha fazla terörizm korkusuna yol açması, hak ve özgürlüklerin daha fazla derecede ihlâl edilmesi, toplumun bazı kesimlerinin “iç düşman” kategorisine yerleştirilmesi ve yönetim süreçlerinde bulunanların meşruiyet sorunları yaşaması olası hale gelebilir.

5. SONUÇ YERİNE

Demokrasilerde terörizmle sosyal maliyetlere yol açmadan mücadele edebilmek zordur. Terörizmin subjektif niteliği bile tek başına sosyal maliyetler oluşmasına etki edebilir. Ancak terörizmle mücadelenin, “asıl mecrasında” ve “aktif özne konumundaki aktörlerini hedef alarak” gerçekleştirilmesi sosyal maliyetlerin niceliğini ve niteliğini azaltabilir. Demokrasinin varlığı bunu zorunlu kılmaktadır. Örneğin devletler tarafından desteklendiği bilinen bir terörizm türünü “dış terörizm” olarak kavramlaştırdıktan sonra ona “asıl mecrasında” ve “aktif özne konumundaki aktörlerini hedef alarak” bir dış güvenlik meselesi olarak önem atfetmek sosyal maliyetlerin azalmasına katkı sunabilir. Çünkü terörizmin bu türüyle mücadele bir iç güvenlik meselesi haline getirilmediğinde ve aktif özne konumundaki aktörlerine karşı mecrasında yürütüldüğünde hedeften sapmalar daha az gerçekleşebilir. Bu halde demokrasinin ilke ve kurallarını vatandaşları aleyhinde sonuçlar üretecek şekilde ihlâl eden müdahaleler daha az görülebilir. Daha da önemlisi, sosyal maliyetin etkileyicileri olabilen aktörler sosyal maliyetler oluşmasına etki edebilme imkânları bulamayabilirler.

Burada belirleyici olan unsurlar terörizmle mücadelenin “terörist şiddetin var edildiği mecralarda” ve “terörist şiddetin aktif öznesi konumundaki aktörleri hedef alarak” gerçekleştirilmesidir. Dış terörizmle mücadeleye bir iç güvenlik meselesi olarak önem atfedilmesi bu bağlamda sorunludur. Çünkü devlet destekli dış terörizme millî sınırlar içerisinde sebep olduğu olumsuzluklar nedeniyle iç güvenlik meselesi olarak önem atfedip onun kullanışlı araçları olan kişileri ve toplumsal grupları mücadelenin merkezine ya da herhangi bir yerine kasıtlıca ya da istemsizce yerleştirmek hükûmetlerin meşruiyetlerinin tartışılmasına yol açacak sonuçlar üretebilecektir. O sonuçlar demokrasinin de etkisiyle hükûmetleri siyasal açıdan varlık/yokluk mücadelesi içine düşürebilecektir. Özellikle kültürel çeşitliliğe sahip olan toplumlarda bu olasılık yüksektir.

Dış terörizmin millî sınırlar içerisindeki kullanışlı araçları olan kişiler ve toplumsal gruplar bu terörizm türüyle mücadelenin hedefinde elbette olmalıdır. Ancak bu kişiler ve gruplar bu türdeki terörizmle mücadelenin merkezine yerleştirilmemelidir. Çünkü bu terörizm türünün arkasında devletler vardır. Mücadelenin merkezinde de terörizme destek veren devletler (ile varsa diğer aktörler) olmalıdır. Etkili iç ve dış istihbarat birimlerine ve dünya üzerinde nüfuza sahip olan güçlü devletler terörizmi destekleyen devletleri tespit edebilmektedirler. Teknolojinin sunduğu imkânlar ise bu tespitleri kolaylaştırabilmektedir. Bu halde dış terörizmin millî sınırlar içerisindeki kullanışlı araçları olmayı özgür iradeleriyle tercih etmiş olan kişilerle, bu duruma istemsizce düşmüş olan kişiler ve toplumsal gruplar arasında ayrımlar yapılmalıdır. Kimin “terörist”, kimin ise “suç işlemiş vatandaş” olduğu böylece ayırt edilmelidir. Hukuk sistemi de onları bu konudaki özenli ayırım gereğince cezalandırmalıdır. Bu yaklaşım terörizmle mücadele sürecinde ortaya çıkacak olan sosyal maliyetleri azaltabilecektir. Bu sayede toplumsal bütünleşmenin başarılması suretiyle millet olma bilincinin gelişmesi için de ilerleme kaydedilebilecektir.⁶ Hükûmetlerin terörizmle mücadelenin sosyal maliyetlerini azaltmak için tedbirler alma zorunluluğu terörizmle mücadeleye “mecrasında ve aktörleri gerekçesiyle” bu minvalde önem atfetmelerini elzem hale getirmektedir. Bazı devletlerin dinsel, etnik, dilsel, mezhepsel vb. çeşitliliğe sahip olmaları, bu çeşitlilik unsurlarını komşu devletlerden coğrafi sınırlarla ayırır gibi ayıramamaları ve dünya üzerinde kritik bir coğrafya üzerinde bulunmaları ise bunun gereğini daha güçlü biçimde artırmaktadır.

Çalışmanın önerisine şu soruyla itiraz edilebilir: Devletler, destekledikleri terörizmin rakip devletlerin millî sınırları içerisinde sosyal maliyetlere yol açmasını sağlayacak girişimlerde de bulunacaklardır. O halde dış terörizmle mücadele meselesi neden bir iç güvenlik meselesi haline de getirilmesin? Her iki terörizm türü arasında ayırım yapılabilmesindeki güçlükler⁷ de bu yöndeki itirazla birlikte değerlendirildiğinde, bir yandan asıl mecrasında ve aktif öznesi olan aktörlerini hedef alarak mücadele edilen dış terörizmle, diğer yandan ona bir iç güvenlik meselesi olarak önem atfedilmek suretiyle de mücadele edilmesinde fayda görülmesi sonucunu getirebilir. Aslında bu sorunun cevabı metin içerisinde verilmiştir. Terörizmle mücadeleye dair savunulabilecek olan bu yaklaşımın özellikle demokratik hükûmetlerde önemli sakıncaları bulunduğu açıklanmıştır. Ancak gelecekteki olası bazı gelişmeler üzerinden bu soruya sebep-sonuç ilişkisi zincirinde şu cevabı vermek de mümkündür: Demokrasinin varlığı terörizmle iç güvenlik yönetimleri temelinde gerçekleştirilen mücadelede oluşabilen sosyal maliyetleri görünür ve dikkat çeker hale getirir. Küreselleşme konusundaki tarafsızlık de bunun etkisini artıracak biçimde kullanılır. Terörizmle bu minvaldeki mücadelenin sebep olabileceği sosyal maliyetler demokratik ilkelerin ve

⁶ Ernest Renan'ın (2018: 261-262) iddia ettiği gibi, “bir milletin var edilebilmesi her gün plebisit yapılmasını gerektiriyorsa”, bu yaklaşım bu uğurda kullanılabilir.

⁷ Bu çalışma bu ayırımın nasıl yapılabileceğine dair bir söylem üretmemektedir. Çünkü böyle bir amacı yoktur. Ancak bu ayırımı hem önemli ve gerekli hem de mümkün görmektedir. Bu ayırımın yapılmasının terörizmin tüm türleriyle etkili mücadelenin gereği olduğunu kabul etmektedir.

işleyişlerin toplumdaki varlığı nedeniyle kolaylıkla somutlaşır. Bu nedenle, ifade edildiği üzere, hükûmetlerin politikaları sonucunda işe koşulan güvenlik stratejilerinin sebep olabildiği sosyal maliyetler hükûmetler açısından baş edilmesi gereken önemli bir mesele olarak varlık bulur. Hükûmetler bu meseleyle baş edebilmek için demokrasiden uzaklaşarak otoriterleşmeyi tercih edebilirler. Hatta bu tercihin özgün koşulların gerektirdiği bir tercih olduğu, zorlayıcı koşullar ortadan kalktığına normalleşmenin başlayacağı konusunda toplumu ikna etmeye de çalışabilirler. Bu süreçte olağanüstü hal (OHAL) de ilân edebilirler. Çünkü “terörizmin demokratik yönetimlerde otoriter yönetimlere nazaran daha fazla imkânlar bulabildiği söylenebilmektedir” (Bkz. Lutz ve Lutz, 2017: 277; 281-282; Hobsbawm, 2008: 126-127). Ancak terörizmin kontrol altına alınabilmesi gerekçesiyle benimsenebilecek olan ve geçici olması öngörülen bu otoriterleşme kalıcı hale gelebilir. Çünkü sosyal maliyetler kısa süreli de olsa otoriter yönetim dönemlerinde daha fazla olarak ortaya çıkabilmektedir. Nihayetinde baş edilemeyen sosyal maliyetler kalıcı otoriterleşmeye sebep olabilir. Bu sonuç belki de terörizmle başarılmak istenen aşamanın ta kendisidir.

Bu halde hükûmetlerin dış terörizmle mücadelesi için en tercih edilebilir olanın, dış terörizmle mücadeleyi bir iç güvenlik meselesi olarak kurumsallaştırmamak olduğu savunulabilir. Zira demokrasiye ihtiyaç vardır. Dış terörizmle mücadelenin asıl mecrasında ve aktif öznesi olan aktörlerini hedef alarak yürütülmesi önemli ve yeterli görülmelidir. Uluslararası sistem üzerinde yapılacak mücadele ve geliştirilecek iş birlikleri ve ekonomik yatırımlar, devletler aleyhinde terörizmin desteklenmesine son verilmesi kararı alınmasına etki edebilir. Bu mecrada başarı sağlandığında dış terörizmin millî sınırlar içerisinde sosyal maliyetlere yol açması da önlenir. Devletlerin terörizme desteklerinin kesilmesi, hükûmetlerin millî sınırlar içerisinde gerçekleşen terörist şiddetle mücadelelerini de kolaylaştırabilir. Hükûmetler bu faydaları nedeniyle demokrasiyi bir baskı aracı olarak kabul etmelidir. Demokrasinin varlığı hükûmetleri dış ve iç terörizmle mücadele politikalarını ve stratejilerini gözden geçirme hususunda teşvik etmelidir. Bu, bir risk unsuru da olabilen demokrasiye duyulan ihtiyacın gereğidir. Elbette demokrasi tek çare değildir. Ancak demokrasiden bütünüyle vazgeçilmesi de realist bir yaklaşım değildir.

Hükûmetlerin görevi devletin sürekliliğini sağlamaktır. Bu nedenle hükûmetler terörizmle mücadeleyi kendi kişisel menfaatlerine hizmet edecek bir mücadele biçimine dönüştürmemeye özen göstermelidir. Özellikle çokkültürlü devletlerde bu husus elzemdir. Bunun yolu terörizmle mücadelenin sosyal maliyetlere yol açmasını engellemeye çalışmaktan geçer. Hükûmetler millî sınırlar içerisinde gerçekleştirmek zorunda oldukları terörizmle mücadeleyi farklı kültürel kimliklere mensup toplumsal gruplara karşı bir “güç mücadelesi” aracı haline getirmemelidirler. Çünkü hükûmetlerin politikalarına yön veren ideolojilerin özellikle çokkültürlü devletlerde muhalif toplumsal gruplarca onaylanmaması muhtemeldir. Bu halde bu tür bir güç mücadelesi toplumsal gruplar arasındaki siyasal şiddet biçimlerini alevlendirebilir. Terörizmle mücadele sürecinde gelişebilen ve baş edilmesi zor olan sosyal maliyetler, bu meselenin bir iç güvenlik meselesi olarak kurumsallaştırılmamasının doğru bir seçenek olabileceğinin düşünülmesine sebep olmaktadır. Terörizm nedeniyle kolaylıkla başarılamayan toplumsal bütünleşmenin sürekli tehdit altında olması bu sayede önlenir. Bu bağlamda millet olmayı başarabilmek için terörizmle/dış terörizmle mücadele meselesinin bir iç güvenlik meselesi haline getirilmemesi önerisi değerlendirilebilir.

Bu öneri “terörizmin görmezden gelinmesi” anlamına gelmez. Terörizmin aslında korkulduğu kadar büyük bir mesele olmadığına ilişkin görüşlere hak verip onu iç güvenlik yönetimlerinin önemli bir işi olarak görmekten çıkarmak suretiyle onunla mücadele seçeneği değerlendirilmelidir. Demokrasi gibi çokkültürlü yapı da bir risk unsurudur. Hangi terörizm türüyle mücadele edilse, bir iç güvenlik meselesi haline getirilmesi gerekse dahi, hükûmetlerin terörizmle mücadelesi kişilerin ya da grupların tepkisini çekebilir. Kişiler ya da toplumsal

gruplar hükümetlerin terörizmle mücadelesinde hatalar görmeseler bile, hükümete yönelik eleştirileri, girişimleri, kitle hareketlerini vb. siyasal iktidarın ele geçirilmesinin bir aracı olabileceği düşüncesiyle destekleyebilirler. Bu nedenle hükümetlerin terörizmle mücadele meselesini bir iç güvenlik meselesi olarak kurumsallaştırmama çabası içerisinde olmaları hem kendi meşruiyetleri ve süreklilikleri hem de toplumsal bütünleşme açısından önemli görülmelidir. Kültürel açıdan çeşitliliğe sahip olan devletlerde hükümetler terörizmle mücadele meselesinin iç politikanın önemli araçlarından biri haline getirilebileceğinin farkında olmalıdırlar. Terörizmle mücadeleyi bu nedenle bir iç güvenlik meselesi olarak kurumsallaştırmamayı önemli görmelidirler. Bu politik yaklaşım ilk bakışta iktidarın yararına gibi görünse de, aslında devlet istikrarı açısından faydalar barındırmaktadır. Terörizmin diğer devletler tarafından kullanılan bir araç olması bunu elzem hale getirmektedir.

Artık terörizmle mücadelenin sosyal maliyetlere sebep olmayacak biçimde gerçekleştirilmesinin yeni terörizmle mücadelenin gereği haline geldiği çok açıktır. Sosyal maliyetler oluştuktan sonra onlarla mücadele etmek zorunda kalmaktansa “riskten kaçınma” stratejisinin benimsenmesi suretiyle sosyal maliyetler oluşmaması için çaba göstermek tercih edilmelidir. Bu tercih de bir maliyet doğurabilecektir. Ancak hangi maliyetin daha kabul edilebilir olduğuna dair değerlendirmeler yaparak terörizmle mücadele etme zorunluluğu hükümetler için her zamankinden daha elzem hale gelmiştir.

KAYNAKÇA

BEETHAM, D. (2014). *Demokrasi ve İnsan Hakları* (Çev. B. Canatan). Ankara: Liberte Yayınları.

BİLİR, F. (2011). İnsan Hakları ve Terör. *Türkiz*, 12, 57-66.

BJØRGO, T. (2005). Introduction. T. Bjørgo, *Root Causes of Terrorism: Myths, reality and ways forward* in (p. 1-15), London and New York: Routledge.

BOYNUKARA, A. (2020). *Güvenlik Kaygısı Üzerinden Ülkeyi Esir Almak*, 28 Mayıs 2020 tarihinde <https://www.perspektif.online/tr/siyaset/guvenlik-kaygisi-uzerinden-ulkeyi-esir-almak.html> adresinden alındı.

CHRISTENSEN, D. A. and AARS J. (2017). Does Democracy Decrease Fear of Terrorism? *Terrorism and Political Violence*, <http://dx.doi.org/10.1080/09546553.2017.1287700>.

DAVER, B. (1986). Demokrasinin Temel Prensipleri ve Terörizmle Mücadelede Bu Prensiplerin Önemi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 41(1), 89-96.

DER DERIAN, J. (2009). The Value of Security: Hobbes, Marx, Nietzsche, and Baudrillard. J. Der Derian, *Critical Practices of International Theory: Selected Essays* in (p. 149-166), London and New York: Routledge.

FALK, R. (2007). War and Peace in an Age of Terror and State Terrorism. *Uluslararası İlişkiler*, 4(14), 1-15.

GÜNEŞ, M. (2020). Devletin Bir Güvenlik Sorunu Olarak İnsan Haklarını Koruma ve Sürdürebilme Kapasitesi. XI. Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı Cilt:2, 331-346.

HARDT, M. and NEGRI, A. (2004). *Multitude: War and Democracy in the Age of Empire*. New York: The Penguin Press.

HAZIR, H. (2001). *Demokraside İstikrarsızlığın Sebebi Olarak Siyasal Şiddet ve Terörizm*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

HAZIR, H. (1990). Demokrasi ve Siyasî Terör. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(1), 35-49.

- HOBBSBAWM, E. J. (2008). *Küreselleşme Demokrasi ve Terörizm* (Çev. O. Akınhay). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- İSEN, G. B. (1983). Terörizm: Değişik Boyutlarıyla Çağdaş Bir Sorun. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1, 193-231.
- KILCULLEN, D. (2009). *The Accidental Guerrilla: Fighting Small Wars in the Midst of a Big One*. Oxford: Oxford University Press.
- LAQUEUR, W. (2002). Terörizmin Yorumlanması (Çev. İ. Yıldız). C. Güzel, *Silinen Yüzler Karşısında Terör* içinde (s. 95-141), Ankara: Ayraç Yayınevi.
- LONG, D. E. (2002). Terörist Davranışı Anlamak (Çev. N. Oral). C. Güzel, *Silinen Yüzler Karşısında Terör* içinde (s. 415-432), Ankara: Ayraç Yayınevi.
- LUTZ, B. ve LUTZ, J. (2017). Terörizm. A. Collins, *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları* (Çev. N. Uslu) içinde (s. 273-288), İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.
- RENAN, E. (2018). *What is a Nation? And Other Political Writings* (Translated and Edited by M. F. N. Giglioli). New York: Columbia University Press.
- SCHMITT, C. (2007). *The Concept of the Political*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- SEYHAN, E. (2020). 'Counter-Terrorism' is a dangerous myth, it is high time we abolished it, 02 Temmuz 2020 tarihinde <https://ceasefiremagazine.co.uk/time-abolished-counter-terrorism/> adresinden alındı.
- SMITH, M. E. (2020). *Uluslararası Güvenlik* (Çev. R. Gözen). Ankara: Felix Kitap.
- VORSINA, M., MANNING, M., FLEMING, C. M., AMBREY, C. L. and SMITH, C. (2015). The Welfare Cost of Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, <http://dx.doi.org/10.1080/09546553.2015.1111207>.
- WEBER, M. (2014). *Sosyoloji Yazıları* (Çev. T. Parla). İstanbul: Deniz Yayınları.
- WORLD101. (2021). *Who Counts As A Terrorist? From foreign groups to domestic threats, how does the U.S. government define terrorism?*, 06 Eylül 2021 tarihinde <https://world101.cfr.org/global-era-issues/terrorism/who-counts-terrorist> adresinden alındı.
- YILMAZ, S. (2017). *Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek*. İstanbul: Kaynak Yayınları.